

K histórii výskytu a liečby besnoty na Slovensku

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Pediatr. prax, 2014, 15(3): 126

Lesnaté územie Slovenska bolo zamorené touto nákazlivou chorobou už v stredoveku a besnota bola prenesená aj na psov. Záonné opatrenia postihujúce majiteľov psov sa našli v zbierke zákonov spišských miest z roku 1370. Najstaršími, lekárom zachytenými údajmi o besnote, sú články prešovského lekára J. A. Raymana v januárovom čísle časopisu Sammlung von Natur und Medicin... Geschichten z roku 1723: „O besných psoch v Uhorsku“ a „O spoľahlivom prostriedku proti uhryznutiu besným psom“.

Ochrana proti neepidemickým chorobám – napríklad proti besnote – bola stáročia vecou jednotlivca. Až obdobie osvieteného absolutizmu, teda obdobie vlády Márie Terézie (1740 – 1780) a Jozefa II. (1780 – 1790), prinieslo nový pohľad na spoločenský význam zdravotnej ochrany. Odzrkadľovalo sa to aj v snažení povzniesť vzdelanostnú úroveň a v rámci nej aj zdravotné uvedomenie ľudu. Príkladom uvedeného je aj spis „Poučenj jakž se poznati může, když sa pes zběsiti má“ vydaný roku 1773 v Banskej Bystrici neznámym autorom. Často uvádzaný, predpokladaný autor, Ján Černej, vtedy bol ešte medikom vo Viedni.

Šíriteľom zdravotných poznatkov boli nielen lekári. Evanjelický kňaz a učiteľ v Ivančinej, Ján Mojžišovič, roku 1803 vydal v Banskej Bystrici preklad z nemčiny „Vseoběcná Zprava Běsnosti“. Teofil Kelíni, lekár Turčianskej stolice, k tomu napísal „Přidavek obsahující v sobě Lekárske Prostředky, skrze kteréž každý od besného zvířete pokausaný, před běsnosti sebe ochraniti, a bezpečne vyhojiti může“. Tým prostriedkom bol staronový liek zo španielskych mušiek. Pluzgiernik lekársky (*Lytta vesicatoria*), ľudovým menom: španielska muška, bol už v stredoveku považovaný nielen za afrodiakum, ale aj za liek proti besnote.

Najznámejším dielom ochrany proti besnote však bola 21-stranová brožúra, vydaná v Skalici roku 1819, „Poučenj pre obecny Lid o Psuw Zběsněnu a jeho Následkách“. Autorom spisu bol „Leopold Windiš Slawnég Nitranskég Stolice Spráwnj Obecny Lékar“. Cieľom spisu L. Windiša bol poučiť nielen dedinských felčiarov, ale i pospolitý ľud. Nesmieme mu vyčítať, že sľuboval čitateľom uzdravenie z besnoty pomocou ním odporúčaného „osožného“ lieku. Každý autor podobného spisu bol presvedčený

o vyliečiteľnosti besnoty a obyčajne uvádzal aj kazuistiky úspešnej liečby. Nešlo pritom o šarlatánstvo, ale len o to, že (vy)liečený človek netrpel besnotou. V minulých storočiach totiž takmer každého psa, ktorý pohryzol človeka, považovali za besného. Mohlo sa teda stať, že aj človek pohryznutý zdravým psom, bol považovaný za infikovaného, a preto ho aj liečili ako pri besnote. Samozrejme, takýto chorý sa uzdravil, no jeho uzdravenie bolo pričítané „osožnému lieku“. Aké prostriedky však odporúčal Windiš? Po pohryznutí, rana má byť vymývaná s mixtúrou studenej vody, octu, kuchynskej soli alebo aspoň vlastným močom. „Feldšar“ má ranu horúcim železom vypáliť a na ranu aplikovať napríklad masť z prachu španielskych mušiek. Rana má zostať otvorená 20 – 40 dní. Ak boli pohryznuté prsty, „ty bez Meškání majú býti obťaté“. Pri takomto postupe pohryznutý nemá byť trápený silnejšími liekmi.

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, 810 00 Bratislava
kiss.agj@panelnet.sk